

УДК 61:378:111:371.321

О.В. Павліченко,викладач іноземної мови, Херсонського політехнічного коледжу Одеського національного політехнічного університету
e-mail:

elena.pavlichenko@mail.ru

**ЕФЕКТИВНІСТЬ АУДІЮВАННЯ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНОЇ
МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ***О.В. Павліченко. Ефективність аудіювання при викладанні іноземної мови за професійним спрямуванням.*

Дана стаття висвічує мовні та психологічні особливості процесу сприймання англомовного тексту при викладанні іноземної мови за професійним спрямуванням.

O.V. Pavlichenko. The efficient ways of developing listening comprehension teaching English for special purposes.

This article is devoted to the linguistic and psychological peculiarities of listening comprehension teaching English for technical specialization.

Вступ. В роботі розглядаються мовні та психологічні індивідуальні особливості процесу сприймання англомовного тексту. Аудіювання визначається як один з ключових видів мовленнєвої діяльності під час викладання іноземної мови. Подається визначення проблеми труднощів навчання аудіюванню. Як один із способів подолання складнощів під час процесу навчання аудіювання мови професійного спрямування пропонується застосування автентичних професійних текстів, які мають на меті мотивувати студентів за рахунок надання цікавої, актуальної та пізнавальної інформації. А також наводиться декілька прикладів вправ з аудіювання та скриптів аудіо текстів професійного направленості.

Матеріал і результати дослідження. Аудіювання є комплексною розумовою мовленнєвою діяльністю, в основі якої лежать складні психічні процеси та психофізіологічні механізми. Воно виконує провідну роль і є одним з визначальних аспектів вивчення іноземної мови. В реальних умовах аудіювання займає 40-50% часу на зайнятті, є одним з основних джерел мовних знань в галузі професійного спрямування [4; 120].

Аудіювання є однією з невід'ємних складових процесу навчання англійської мови. Аудіювання у вузькому розумінні – це розуміння сприйнятого на слух усного мовлення.

Разом з тим аудіювання – це складний психофізіологічний процес, який включає в себе перцептивну, розумову, мнемічну діяльність. Перцептивною ця діяльність називається тому, що під час аудіювання здійснюється сприйняття усного мовлення. Розумовою вона є тому, що пов'язана з рядом розумових операцій, таких як: аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння, абстрагування. Мнемічною ця діяльність визначається тому, що під час сприйняття відбувається виділення та засвоєння інформативних ознак мовних та мовленнєвих одиниць, трансформація слухового образу і впізнавання, як результат зіставлення з еталоном, який зберігається у довготривалій пам'яті. Аудіювання є комплексною мовленнєвою розумовою діяльністю, яка включає в себе ряд психічних процесів, таких як: сприймання на слух, увага, розпізнавання, зіставлення мовленнєвих засобів, їх ідентифікація. Саме вони лежать в основі психологічних аспектів аудіювання.

Розпочинається процес аудіювання із сприймання усного мовлення на слух. На цій фазі відбувається внутрішнє промовляння, тобто слухач перетворює почуті звукові образи в артикуляційні, іншими словами, слухач про себе імітує почуте. Цей момент є дуже важливим. Адже від того наскільки точною буде “внутрішня імітація” багато в чому залежить і майбутнє розуміння. Тому так важливо при викладанні іноземної мови за ПС (тобто при роботі з дорослою аудиторією) опрацьовувати під час роботи з аудіюванням автентичні тексти, записані носіями англійської мови та в професійних студіях, під час запису яких було враховано усі психофізичні особливості сприйняття тексту на слух дорослою аудиторією, а саме: тембр та висота голосу, темп, логічні наголоси та ін. Разом з тим, правильне озвучення про себе залежить від вимовних навичок у зовнішньому мовленні. І можливо це лише за рахунок одночасного розвитку аудіювання з говорінням і читанням вголос, що сприяє встановленню зв'язків між артикуляційними та слуховими відчуттями. Адже відомо, що той, хто говорить автоматично сприймає своє мовлення на слух. Одночасно відбувається сегментування мовного ланцюга, що допомагає відокремити окремі лексико-граматичні ланки з суцільного потоку і розуміти зміст кожної з них.

На наступному етапі аудіювання інформація потрапляє в короткотривалу пам'ять. Тут сприйнята інформація утримується у свідомості слухача протягом певного часу необхідного для осмислення фрази чи фрагменту.

Таким чином, відбувається порівняння й зіставлення сприймань, що ідуть один за одним.

Щоб мовленнєва інформація сприймалася вірно, слухач повинен “отримувати” слова і фрази, зв'язувати почуте в даний конкретний момент з тим, що чув до цього, переводити послідовний ряд сигналів в одночасний.

Наступною ділянкою процесу аудіювання є взаємодія сприйнятої інформації з довготривалою пам'яттю. Відбувається зіставлення мовленнєвих сигналів, що надходять з тими артикуляційно-слуховими образами слів, словосполучень, синтаксичних конструкцій, правил та схем їх поєднання, що існують у свідомості слухача. В залежності від того, чи є у довготривалій пам'яті слухача зразки мовлення, що відповідають сприйнятним елементам, мовленнєва інформація сприймається як знайома чи незнайома, тобто розпізнається.

Після того, як відбулося сприйняття мовленнєвої інформації, її відбір, зіставлення з існуючими стереотипами, встановлення внутрішніх асоціативних зв'язків настає найважливіший момент в процесі аудіювання – осмислення цієї інформації. На цьому етапі здійснюються еквівалентні заміни шляхом перетворення словесної інформації в образну, тобто відбувається процес перекодування інформації. Він виконує операції компресії фраз, окремих фрагментів за рахунок уникнення подробиць і залишаючи лише суть смислу, звільняє пам'ять для прийому нової порції інформації [4; 121]. Осмислення відображається в реакції слухача на почуте. Такою реакцією можуть бути емоції слухача або/чи його словесний відгук, в якому відображається та виділена ним частина мовленнєвої інформації, яку він буде використовувати в майбутній діяльності як на уроці так і поза його межами.

Аудіювання – єдиний вид мовленнєвої діяльності, під час якої від суб'єкта, який виконує діяльність нічого не залежить [2; 37]. Слухач, на відміну від тих хто пише, говорить чи читає, не має можливості вплинути на хід процесу, полегшити своє завдання, створити сприятливі умови для сприймання інформації. На відміну, наприклад, від читача, який має можливість перечитати повідомлення кілька разів аж до повного розуміння змісту, слухач прослуховує інформацію, як правило, один раз. Читач сам може обрати швидкість читання, довільно зробити паузу. Цього позбавлений слухач, якому доводиться оперувати запропонованим темпом та безперервним потоком інформації, а пауза може призвести до втрати частини повідомлення, що поступило під час паузи. Нарешті, читач може користуватися додатковою літературою, перекладати, аналізувати прочитане, тоді як у слухача такої можливості немає. Таким чином, читач може створити собі сприятливі умови, які полегшують процес і дають можливість читати досить довгий час не викликаючи перевтоми. Натомість, аудіювання вимагає напруженої психічної діяльності і не має таких сприятливих умов, що викликає швидко втому і відключення уваги слухача, особливо коли зміст повідомлення не цікавий для слухача.

Одним з способів вирішення цієї проблеми в процесі вивчення мови професійного спрямування – це використання цікавих пізнавальних автентичних текстів професійного спрямування. Такі тексти несуть цікаву та

корисну інформацію про майбутню сферу професійної діяльності студентів і допомагають значно підсилити інтерес слухача та сконцентрувати його увагу на повідомленні, що в результаті якісно сприяє оптимізації процесу аудіювання.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень показав, що навчання аудіюванню з іноземної мови учнів в умовах вищих навчальних закладів є достатньо розробленою педагогічною проблемою. Однак досягнення фахівців з проблеми навчання іноземної мови ще не в повній мірі знайшли своє застосування у практиці вищої школи. Проблемі навчання іноземної мови присвячено багато праць: С. Ніколаєвої, М. Жинкіна, М. Геза, А. Старкова, Г. Рогової, І. Верещагіної, О. Вишневського, Є. Пасова та інших.

За природних умов види мовної діяльності мають таку вагу:

- Говоріння – 30%
- Аудіювання – 45%
- Читання – 16%
- Письмо – 9%

Переважними, як бачимо, є рецептивні види мовної діяльності. Причому як що у середній школі аудіювання займає 57%, під час деяких уроках 65 %, а під час контролю аудіювання – до 100% загального часу на уроці іноземної мови, то у вищих навчальних закладах цьому аспекту приділяють набагато менше уваги, що, на жаль, значно погіршує рівень володіння іноземною мовою, знижує мотивацію в навчанні (студенти вищих учбових закладів вже мають достатньо життєвого досвіду та логіки мислення, щоб зробити вірну оцінку перспектив вживання знань з того, чи іншого предмету, який вивчається. Вони вже дивляться на знання та навички, які придбають під час навчання, не тільки і не стільки крізь призму сьогоdnішніх цілей та задач, таких як бали та рейтинги, що було дуже сильною мотивацією під час навчання у середній школі. А вони вже дивляться на те як? які? в якому обсязі? та в якій якості? потрібні їм знання.) Кожна доросла людина розуміє, що у майбутньому на підприємстві, за умови вживання англійської мови у процесі роботи від вміння говорити, писати та читати толку буде небагато, як що фахівець не зможе розпізнавати іноземну мову на слух.

У практиці викладання слухання виступає невід'ємним компонентом навчання говоріння, читання, і письма, а також засобом навчання, що використовуються під час усної презентації мовленнєвого матеріалу та в усних тренувальних вправах рецептивно-репродуктивного характеру.

Практична мета навчання аудіювання полягає в тому, щоб навчити студентів розуміти на слух іноземну мову, пропоновану в нормативному темпі вчителем або записі.

Ефективність виконання завдань зумовлена розумінням учителем механізму аудіювання, урахуванням труднощів й володінням методикою

навчання цього виду мовної діяльності. А також не треба забувати той факт, що потрібно також зацікавити учнів до виконання цієї роботи (принцип мотивації). Одним із ефективних засобів створення мотивації до вивчення іноземної мови являються тексти, присвячені молодіжним проблемам. Ці проблеми існували завжди та завжди цікавили молодь, особливо важливі автентичні тексти для аудіювання з професійно спрямованою тематикою. З'явилась нова можливість обговорювати різні теми с закордонними студентами, Якщо викладач використовує під час занять на першому курсі аудіотексти, пов'язані з проблемами молодіжного захоплення, сучасної музики, неформальними групуваннями, з проблемами громадянської активності та самостійності молоді в сучасному житті, він може бути впевнений, що такі аудіо тексти не тільки будуть сприйняті студентами з великим інтересом, але й призведуть за собою жваву дискусію [4, 105]. Розглядаючи цю ж тезу у контексті викладання іноземної мови за професійним спрямуванням, тематика та лексичне наповнення аудіо текстів повинні бути відображенням сучасних технологій, досягнень у машинобудуванні, відображати реальні явища пов'язані з предметом, який вивчається.

Але зазвичай, як і при кожному виді навчання, викладач може зіткнутися з деякими труднощами під час проведення чи навчання аудіювання. Успішність аудіювання залежить від:

- Від самого слухача (від рівня розвитку у нього мовленнєвого слуху, пам'яті, наявності уваги, інтересу і т.п.), його індивідуально-психологічних особливостей);
- Від мовних особливостей аудіотексту та його відповідності мовленнєвого досвіду і знанням студентів;
- Від умов сприйняття аудіотексту [2, 123].

З цього видно, що в першу чергу сприйняття аудіювання залежить від самого слухача. Відіграють велику роль його якості як кмітливості, уміння слухати і швидко реагувати на сигнали усної мовленнєвої комунікації (паузи, логічні наголоси, риторичні запитання, фрази зв'язку тощо), його вміння переключатися з однієї розумової ситуації на іншу, швидко схоплювати тему повідомлення, співвідносити її з широкими контекстом. Ці вміння розвиваються у процесі навчання багатьох предметів, у тому числі й іноземної мови.

Також велику роль відіграють індивідуальні-психологічні особливості студентів рівень розвитку слухової диференційованої чутливості, слухової пам'яті, механізму імовірного прогнозування та рівня концентрації уваги.

Що стосується мовних особливостей самого тексту, то складність аудіювання тексту залежить від певних факторів. Таким фактором є насамперед тривалість повідомлення. Короткі повідомлення легше утримати в пам'яті й

легше осмислити. Чим довше повідомлення, тим складніше відокремлювати значеннєві центри, утримувати їх у пам'яті й виявляти зміст тексту загалом [1, 17]. Для початкового ступеня навчання – 1 хвилина, для середнього – 2-3 хвилини, для вищого – 3-5 хвилин. Додатковим фактором, крім тривалості повідомлення, є наявність (відсутність) зорових опор у формі наочності, що ілюструє зміст повідомлення. Розповідь за малюнком (або пояснення кадрами діафільму, а також кінофільм) сприймається аудиторією легше, ніж така ж розповідь без опори на наочність.

Також важливим фактором є характер пред'явлення повідомлення. Читання тексту викладачем, до голосу якого студенти звикли, полегшує розуміння. До того ж під час читання викладач може жестом, мімікою, посиленням голосу виділити думку, підкреслити окремі місця, звернути увагу студентів на ті чи інші моменти повідомлення, а також сповільнити темп мови й у такий спосіб полегшити аудіювання тексту. Але в подальшому при застосуванні знань іноземної мови та навичок аудіювання на підприємстві колишнім студентам вже не буде надано такої можливості. Вони повинні будуть приймати інформацію, декодувати її та надавати відповідь у реальному часі, а також співпрацювати з людьми із різними типами голосів, персональних особливостей, та різного роду звуковими перешкодами. Тому важливо з самого початку урізноманітнювати не тільки зміст, а і форми подачі аудіо текстів. Хоча аудіювання запису становить значні труднощі через відсутність зорового контакту з диктором і незвичного для студентів звучання голосу, але за допомогою системи спеціальних вправ є можливість допомогти їм при звичаїтись до різноманітності аудіо матеріалу. Така різноманітність та використання автентичних аудіо текстів допоможе також позбутися психологічного бар'єру у майбутньому, і завдяки аудіюванню вивчення іноземної мови перетвориться в осмислену підготовку до майбутньої професії. Відсутність в аудіюваному тексті незнайомих слів або граматичних явищ значно полегшує розуміння на слух. Велика ж кількість незнайомих слів і особливо граматичних явищ може призвести до того, що студенти зовсім не зрозуміють текст. С. Ніколаєва мовні труднощі аудіювання підрозділяє на дві категорії: лексичні та фонетичні.

Лексичні труднощі виникають не лише при кількісному збільшенні словникового матеріалу і його різноманітності (що характерно для старшого ступеня навчання), але й при вживанні слів в переносному значенні, наявності слів, які не несуть великого інформаційного навантаження, вживанні аморфних, невмотивованих слів і фразеологічних зворотів.

Фонетичні труднощі розмовного мовлення вважаються основними труднощами слухання. Зокрема це стосується початкового ступеня навчання.

Відсутність адекватних вимовних навичок, відсутність розвинутої фонематичного слуху, недостатня сформованість акустико-артикуляційних образів відволікають увагу слухача на мовну форму повідомлення. Але ось як раз у цьому питанні сприйняття саме технічного тексту на слух має свої переваги тому що велика кількість фахових слів мають своє таке іноземне походження. Такі слова студенти, які вивчають машинобудування, зазвичай дуже широко використовують як на заняттях із своєї спеціальності, так і у повсякденному житті. Наприклад, такі слова як “diesel, indicator, logo, satellite navigation” та багато інших інтернаціональних термінів.

Система навчання аудіюванню включає 3 основні етапи:

1. Елементарний – присвячений формуванню перцептивної бази аудіювання.
2. Середній – розвиток аудіювання як виду мовної діяльності.
3. Просунутий – оволодіння усним спілкуванням.

У загальноосвітніх школах України англійську мову починають вчити з 2 класу, але навчати аудіюванню починають лише з 3-4, коли учні вже володіють деякою базою англійської мови. У вищому навчальному закладі навчання аудіюванню треба починати з перших же занять. Тому що аудиторія вже має теоретичні та практичні знання.

Основна особливість вивчення англійської мови на даному етапі полягає в тому, що студенти попередньо отримують інформацію за даною тематикою спочатку рідною мовою, і, таким чином, при вивченні відповідного матеріалу на заняттях англійської мови, студент вже має певне розуміння цієї проблематики, що полегшує процес оволодіння та засвоєння інформації англійською мовою.

Важливість аудіювання у процесі навчання іноземної мови підкреслювала у своїй статті Кочкіна З.А. Вона, зокрема, говорить, що “...засвоєння іноземної мови і розвиток мовленнєвих навичок відбувається головним чином через слухання. Тому аудіювання мало б бути розвинутим краще інших вмінь, але на практиці аудіювання викликає найбільші труднощі” [3; 17]. Розвиток навичок аудіювання під час вивчення мови професійного спрямування являє собою складний психолінгвістичний процес, обумовлений багатьма індивідуальними психологічними факторами, який вимагає багато зусиль як від студента, так і викладача та організації навчального процесу в цілому. При цьому, загально відомо, що вміння говорити іноземною мовою не гарантує вміння вільно розуміти усне мовлення в тих же масштабах. Хоча й ці два вміння і знаходяться у взаємозв'язку, домогтись їх рівномірного розвитку можливо лише шляхом використання спеціальних вправ на розвиток вміння розуміти усне мовлення в різних умовах спілкування [5; 14].

Отже, одним із способів вирішення цієї проблеми в процесі вивчення мови професійного спрямування – це використання цікавих пізнавальних автентичних текстів професійного спрямування. Такі тексти несуть цікаву та корисну інформацію про майбутню сферу професійної діяльності студентів і допомагають значно підсилити інтерес слухача та сконцентрувати його увагу на повідомленні, що в результаті якісно сприяє оптимізації процесу аудіювання.

Наведемо приклад деяких вправ з аудіювання, які базуються на лексичному матеріалі розрахованому для спеціальностей «Виробництво двигунів» та «Обслуговування та ремонт автомобілів та двигунів».

Вправа перша, направлена на сприйняття загальної інформації, поданої у аудіо тексті.

Different people have very different opinions about cars. Listen to the four speakers. Which person sees the car as:

- a a status symbol?
- b a lifestyle product?
- c a functional product?
- d a danger to the environment?

Вправа друга, направлена на вичленення детальної інформації. Для виконання цієї вправи необхідне повторне прослуховування аудіо тексту.

2. Listen again and complete the sentences.

The and the features are very important. I put a lot of thought into the car I buy - it has to be me.

Of course if it's comfortable and safe, that's great, but I really don't care about the. I'm only interested in details such as the price, fuel consumption, how many seats there are, and how big the is.

The car gives me prestige. I would only buy an expensive car with a powerful and all the latest.

I live in the country and there's no public. But I think cars are polluting the world, I just think of all the gases!

Тейпскрипт до уадіотексту.

Giles

For me the car is a part of my personality. It gives a message to other people about who I am and what I believe in. The colour and the interior features are very important. I put a lot of thought into the car I buy - it has to be me.

Michael

How do I see the car? It's just a piece of metal on four wheels. I just want it to get me from A to B, that's all. Of course if it's comfortable and safe, that's great, but I really don't care about the brand. I'm only interested in details such as the price, fuel consumption, how many seats there are, and how big the boot is.

Gertrude

The car gives me prestige. I would only buy an expensive car with a powerful engine and all the latest equipment. I have a lot of money and why shouldn't I show it? I have a beautiful house and I need an expensive car in the garage.

Pauline

Well, I have a car because I live in the country and there's no public transport. But I think cars are polluting the world. Just think of all the exhaust gases! And what

Висновки. Аудіювання – це один з найважливіших видів речової діяльності (40-50%), без якого неможливо здійснювати спілкування іноземною мовою. Для ефективного навчання студентів аудіюванню потрібно враховувати психологічні особливості цього виду речової діяльності, труднощі, що виникають під час роботи студентів з аудіо текстами і вміло застосовувати системи вправ вкупі з ретельно відібраним автентичним матеріалом для аудіювання професіонального спрямування, з метою зменшення проблем під час прослуховування аудіо текстів та підвищення мотивації студентів.

Література

1. Спіфанцева Л. А. Аудіювання. Англійська мова: Методичні рекомендації [текст] / Л. А. Спіфанцева. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 78 с.
2. Brumfit Ch. Communicative Methodology in Language Teaching [текст] / Ch. Brumfit. – Cambridge University Press, 1990. – 234 p.
3. Clark H. H., Clark E. V. Psychology and Language [текст] / H. H. Clark. – Brace Jovanovich Publishers, 1977. – 335 p.
4. Stevens P. New Orientations in the Teaching of English. Great Britain [текст] / P. Stevens. – Oxford University Press, 1977. – 235 p.
5. Барабанова Г.В. Методика навчання професійно-орієнтованого читання у немовному ВНЗ [текст] / Г.В. Барабанова. – К.: Фірма «ІНКООС», 2005. – 315 с.
6. Гез Н.И. О факторах, определяющих успешность аудирования иноязычной речи [текст] // Иностранные языки в школе. – 1977. – № 5. – С. 32-42.
7. Елухина Н.В. Основные трудности аудирования и пути их преодоления [текст] // Иностранные языки в школе. – 1977. – № 5. – С. 36-45.
8. Кочкина З.А. Что должен слышать и слушать студент при овладении иностранным языком [текст] // Иностранные языки в высшей школе. – 1955. – № 5. – С. 16-28.
9. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник [текст] / кол. авторів під керівництвом С.Ю. Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 1999. – 320с.
10. Marie Kavanagh, English for the Automobile Industry, []/Express Series, Oxford University Press, 2012, -20p
11. Virginia Evans, Neil O'Sullivan, Click On []/Express Publishing, 2005-38p.
12. Exam Excellence/Preparation for Secondary School Exam. []/ Oxford University Press, 2009-67p
13. Michael Harris, David Mower, []/New Opportunities, Pearson Longman, 2007, -43p
14. Tom Hutchinson []/Hotline, Oxford University Press, 2004, =98p

Надійшла до редакції 10.12.2015